

LES CORTS
DESAPAREGUT

AUTORIA DESCONEGUDA / AMDC

Antoni Vilanova i Omedas

LES CORTS DESAPAREGUT

 efadós®

 Ajuntament
de Barcelona

LES CORTS DESAPAREGUT

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: febrer del 2022

© dels textos: Antoni Vilanova i Omedas

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós

© de la col·lecció Catalunya Desapareguda: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial les Torreneres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original, disseny i fotocomposició:

Editorial Efadós

Col·laboració:

Ajuntament de Barcelona

Amb el suport de:

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Agraïment:

Josep Moran i Ocerinjauregui

Fotografia de la portada:

Leonar / Fons Santiago Mach Porta

Acrònims:

AFB (Arxiu fotogràfic de Barcelona)
AFCEC (Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista
de Catalunya)
AMDC (Arxiu Municipal del Districte de les Corts)
AMDS (Arxiu Municipal del Districte de Sants-Montjuïc)
ANC (Arxiu Nacional de Catalunya)
ICGC (Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya)

ISBN 978-84-19239-06-8

DL B-6793-2022

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb
l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per
la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment
d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de
Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6

PRÒLEG

Retrobar les Corts, un exercici de memòria

Pàg. 8

INTRODUCCIÓ

Mirar al futur revivint el passat

Pàg. 12

LA DIAGONAL

Del món rural a la modernitat

Pàg. 38

LES CORTS NOVES

De les cases de cos als edificis residencials

Pàg. 80

ELS TRAMVIES

El tramvia, el mitjà de transport més arrelat

Pàg. 88

EQUIPAMENTS SOCIO SANITARIS

El Frenopàtic, Sant Joan de Déu i la Maternitat

Pàg. 104

ELS ESPORTS

Tres institucions esportives centenàries

Pàg. 128

EL LLEURE

Del Casinet conservador al Bikini modern

Pàg. 138

EL CONGRÉS EUCARÍSTIC

Un nou entorn urbà: la plaça de Pius XII

Pàg. 144

LA ZONA UNIVERSITÀRIA

Una planificació estratègica

Pàg. 154

LA INDÚSTRIA

Activitat preindustrial i indústria moderna

Pàg. 184

ÍNDEX ALFABÈTIC

Pròleg

RETROBAR LES CORTS, UN EXERCICI DE MEMÒRIA

Mercè Tatjer Mir, historiadora i geògrafa

Ara fa 45 anys, el juliol del 1976, Josep M. Casaus, periodista cortsenc molt implicat en la vida social d'aquest antic poble, va publicar una monografia sota el títol *Les Corts: un poble perdut, un barri introbable*. Aquesta publicació, prologada pel també periodista Josep M. Huertas Claveria, aplegava i sintetitzava la història de les Corts des del seu origen fins als inicis de la dècada del 1970 i s'hi destacaven àmpliament fets històrics i socials. En un darrer capítol es desenvolupaven les transformacions del barri després de la Guerra Civil i descrivia

especialment la situació de les Corts a la dècada del 1950 i a inicis del 1960. En les darreres pàgines del llibre assenyalava que la manca d'escoles, l'especulació immobiliària i la falta d'equipaments portaren a la creació, el 1973, de l'Associació de Veïns de les Corts, cosa que, en paraules seves, reforçava el combat per fer del barri «un lloc habitable».

Afortunadament, les lluites veïnals, continuades fins avui, i la creació de l'Arxiu Municipal del Districte de les Corts han facilitat les millores urbanístiques i d'equipaments, i alhora la coneixença força aprofundida de la història de les Corts. D'ençà del 1986, l'Arxiu de les Corts –ubicat a la seu del Districte, que veiem a la

primera fotografia del llibre amb el carruatge de la coral L'Espiga el 1970– ha publicat un gran nombre de llibres, quaderns didàctics i monografies sobre el món rural i les fàbriques, com també de les grans institucions i entitats cortsencques.

El llibre que ara presentem ens ofereix una selecció d'imatges del passat de les Corts. Algunes d'elles formaven part del recull recopilat entre els veïns i les veïnes del territori per a l'edició del llibre *L'Abans: Recull Gràfic de Barcelona - Les Corts (1875-1979)*, i altres són inèdites. Aquesta visió polièdrica dels canvis d'un barri a través dels clixés és relatada per l'arquitecte Antoni Vilanova, bon coneixedor del districte de les Corts, i permet al lector un viatge per espais desapareguts o transformats d'aquest poble perdut, ara un barri molt central de Barcelona.

AUTORIA DESCONEGUDA / Fons JOSÉ SEBASTIÀ ROCA

Introducció

MIRAR AL FUTUR REVIVINT EL PASSAT

Antoni Vilanova Omedas, arquitecte

L'antic municipi de les Corts, tant per la seva posició geogràfica dins del pla de Barcelona com per la seva extensió, es caracteritzà per una ocupació humana lenta que donà lloc a un procés d'urbanització policèntric. Per aquesta raó, apareixerien al llarg del temps diversos assentaments dispersos vinculats a masos, a encreuaments de camins, propers a eixos de comunicació o a redós d'algun establiment fabril. Al mig restaren, quasi fins a mitjan segle xx, amplis espais rurals que envoltaven les velles masies, prop dels quals es trobaven algunes bòbiles i poques fàbriques.

El primitiu nucli s'instal·là a l'encreuament entre els actuals carrers de les Corts i de Joaquim Molins, a l'indret que hom coneix encara com «les Corts Velles» –recordat per una placa. Amb tot, però, la primera urbanització de caràcter vuitcentista es produí, a partir del 1845, amb la parcel·lació que donà lloc a la plaça de la Concòrdia i als carrers de la seva rodalia, sector que es conegué com «les Corts Noves». Més tard, prop de la carretera de Barcelona a Sarrià, al sector anomenat «Camp de la Creu», sorgí el nucli de la placeta del Carme.

La mateixa divisió en districtes del 1868 recollia aquesta realitat urbana polinuclear en dividir les Corts en quatre districtes que portaven els noms de «Corts Velles», «Corts Noves», «Camp de la Creu» i «Can Batlló».

AUTORIA DESCONEGUDA / FONS JOSÉ SEBASTIÀN ROCA

EL TRAMVIA

El mitjà de transport més arrelat a les Corts ha estat el tramvia. A l'esquerra, el 15, que, des de la plaça de Catalunya, portava els afeccionats, que l'omplien de gom a gom, al Camp de les Corts. És un dels referents icònics. La fotografia és feta al carrer d'Anglesola, davant la tanca de Sant Joan de Déu.

FÀBRICA DE CINTES DE GABRIEL BENET

Una de les indústries més rellevants i innovadores fou la fàbrica especialitzada en cintes de seda i de punt de Gabriel Benet Campabadal al carrer dels Comtes de Bell-lloc. Ocupava moltes treballadores i una gran part de l'activitat es realitzava manualment, tot i l'ajuda de maquinària especial.

AUTORIA DESCONEGUDA / AMDC - Fons BENET CAMPABADAL

Les primeres dècades del segle xx van veure néixer, al límit amb l'Hospitalet de Llobregat i al costat de la torre Melina, el barri de Sant Ramon, alhora que s'obrien a Collblanc carrers que formaven un nucli amb una forta vinculació a Sants. En aquells anys, les propostes d'endergar al terme de les Corts una ciutat jardí no reeixiren, si bé deixaren en el paisatge algunes cases unifamiliars, contrapunt de les primeres edificacions en altura i dels habitatges precaris que es podien trobar llavors.

D'aleshores ençà, el creixement urbà, especialment fort a partir de la dècada dels seixanta, omplí els espais entre les diverses barriades alhora que densificà els nuclis antics. Tot i això, les trames dels carrers i alguns edificis emblemàtics aconseguiren sobreviure i avui són testimonis del passat.

Finalment no podem oblidar Pedralbes, que neix entorn del monestir com un barri de cases d'estiueig que progressivament ha integrat centres escolars i universitats i espais verds significatius, amb el Parc de Cervantes i els jardins del Palau Reial com a protagonistes.

Les actuacions municipals fetes a partir dels anys vuitanta han permès reordenar i millorar els espais públics, i també convertir en zona de vianants els vials del centre per afavorir una millor mobilitat per a les persones i revitalitzar socioeconòmicament els barris. Això no pot esborrar, però, la pèrdua d'elements significatius en el teixit dels diferents barris que avui integren les Corts. Aquest és l'esperit que pretenem transmetre en aquest llibre: recordar un passat perdut per mantenir l'essència del llegat preservat en la identitat d'aquest territori representatiu i dispers.

LA DIAGONAL, EIX TRANSFORMADOR DE LES CORTS

Del món rural a la modernitat

El traçat de l'avinguda Diagonal, aprovat el 7 de juny del 1859 segons la proposta d'Ildefons Cerdà anomenada «Plano de los alrededores de la ciudad de Barcelona y proyecto de su reforma y ensanche», va representar un límit en el futur desenvolupament nord del teixit urbà de les Corts, un poble agrícola, afermat en una suau orografia, constituït per masies disperses i amb un eixample propi (les Corts Noves, 1845), que mantingué la seva estructura morfològica identificativa, de creixement sostingut, des del 1897 fins al 1918. Paradoxalment, la mort aquell any d'Eusebi Güell i la posterior donació dels seus hereus d'una àmplia part de la seva finca marcaren l'inici del desenvolupament futur de la Diagonal.

Tot i que inicialment només s'enllestí el tram comprès entre la carretera de Sarrià i els accessos al Palau Reial, aquest traçat significà la desaparició immediata, entre el 1921 i el 1924, d'importants masies, com can Baldiró, l'Estela, cal Feliu..., que es van expropiar per alinear els nous carrers. Per tant, a escala local, s'assistí a una nova realitat: l'inici d'un procés de transformació que per a les Corts representà frontera i via de comunicació alhora com als anys seixanta ho serà la gran via de Carles III.

CASA ESTELA

Al mig de l'avinguda Diagonal, on ara es troba la plaça de Pius XII, se situava l'antiga masia del segle XVI coneguda com «la torre de l'Estela». Era un edifici senyorial, de planta rectangular i tres pisos, propietat dels marquesos de Vallcabra, i el masover era Felip Piera. Als seus terrenys, prop de la torre Rodona, es va trobar un santcrist mentre llauraven amb unes mules. Era el Sant Crist de l'Estela, venerat a l'interior del mas fins al juny del 1921 quan, en l'inici dels treballs per a l'obertura de la Diagonal i abans del seu enderroc, es va portar en processó a la parròquia del Remei, com mostra la fotografia de l'esquerra. Va ser cremat el juliol del 1936.

LEONAR / Fons SANTIAGO MACH-PORTA

AUTORIA DESCONEGUDA / AFB